

# СИМБОЛИКА КРУГА У САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ ДИЗАЈНУ И УМЕТНОСТИ

*Наталија Симеоновић, ВШСС Београдска политехника, nsimeonovic@politehnika.edu.rs*

## *Извод*

У раду се кроз анализу конкретних дизајнерских и уметничких дела разматрају начини примене естетских, симболичких и архетипских кодова форме круга приликом визуелног изражавања различитих порука, питања и тема. Намењен првенствено младим дизајнерима и уметницима, рад има за циљ да упути на методолошке и теоретске поступке приликом примене форме круга у савременом стваралачком процесу.

**Кључне речи:** Круг, савремени дизајн, визуелне уметности, симболика, порука, друштво

# SYMBOLISM OF THE CIRCLE IN CONTEMPORARY SERBIAN DESIGN AND ART

*Natalija Simeonović, Belgrade Polytechnic College, nsimeonovic@politehnika.edu.rs*

## *Abstract*

This paper through the analysis of particular examples of design and visual art works, views the ways in which esthetic, archetype and symbolic codes of the circular form are used in visual expression of messages, questions and issues. Mainly intended for young designers and artists, the paper aims to refer to methods and theoretic procedures used when implementing the circle form in contemporary creative processes.

**Keywords:** Circle, contemporary design, visual arts, symbolism, message, society

## **УВОД**

Употреба круга за визуелно и симболичко изражавање одређених појмова и идеја датира од древних времена. Као најједноставнији начин за представљање људског или неког другог ентитета, круг је био првобитан идеограм још од доба пећинских цртежа. (3)Услед сферног кретања звезда око небеског пола као и поистовећивања са обликом сунца и месеца, круг је одувек био у природној симболичкој спрези са небом. У готово свим цивилизацијама, митовима, религијама, уметности и алхемији представљао је архетипску слику божанског, духовности, прочишћености и савршенства. Својим обликом без почетка и краја, круг се недвосмислено везује за бесконачност и недељивост, али и

динамичност, стално кретање и цикличност. У религијско-магијској иконографији већине светских баштина симболизује светост као и само божије присуство. Многе народне традиције имале су веровање да облик круга поседује заштитничку и магијску функцију, па је особа или кућа која је требало да се заштити или оздрави смештана унутар уцртаног круга. Спој круга (неба) и квадрата (земље) је геометријска форма која симболизује савршену хармонију помирења супротности, духовну и психичку целовитост личности, а у неким традицијама попут индијске и инструмент за концентрацију (мандала) и медитацију. (5)

Промене друштвено-политичких околности током историје одражавале су се и на симболе који су временом проширивали своје значењске слојеве. Тако круг као и други симболи у савременом друштву није изгубио стара значења, већ је добио нове идентитете прилагођене култури конзументства. У том смислу историја „трансформације“ значења једног симбола као што је круг, може бити показатељ друштвених, политичких и социјалних померања, стремљења и проблема.

## *1.0. Круг у савременом српском дизајну*

### *1.1. Естетика круга и савремено конзументство*

Велике компаније неретко бирају кружну форму за свој лого, свесно користећи архетипску симболику круга (снага, сједињење, целовитост) ради остваривања што интензивнијег утицаја на потрошаче. Графичко решење редизајнираног логота компаније *Телеком* (сл.1) представља баш такав пример. Централни круг знака формирају мноштво мањих кружних јединица, чиме је постигнут ефекат сијања сунчевог диска окруженог разнобојним зрацима. Круг на тај начин илуструје компанију *Телеком* као основну структуру која окупља и чини кохезиони фактор различитих потреба и жеља корисника. Тиме је језиком естетике приказано функционално повезивање и стратегија компаније, која је дата и у текстуалном образложењу знака: "Графичко решење представља идеал заједнице, формиране око јаког центра, која се шири и умножава." Интеракција централног и мањих кружница, осим идентификације корисника са сопственим потребама и фирмом која ће те потребе решавати, треба да укаже и на жељу компаније да учествује у друштвено одговорним пројектима и помогне бољитку друштва. Форма круга сугерише сигурност и поузданост, а у комбинацији са слоганом „*Твој свет*“ треба да повећа утисак посвећености компаније према потрошачу. Овај пример представља успешан модел савременог конзументског знака, где симболика геометријског облика у форми брэнда делује као „скривени подстрекач“ одређеног одабира или жеље потрошача. (2)



Сл.1 Редизајниран лого компаније Телеком



Сл.2 Лого фестивала Врева (дизајн: Сања Половина)

### 1.2 Круг и непрофитни дизајн

Други пример је лого уличног фестивала *Врева*, који представља пројекат непрофитног карактера посвећеног културном активизму. Кружни лого (сл.3) је састављен од мноштва пиктограма вишеструких групација које фестивал заступа, као и активности које се спроводе у оквиру њега. Фестивал организује многобројне програме са намером да афирмише и подстакне активизам у уметности као важног средства за развој толеранције, солидарности, инклузије дискриминисаних и маргинализованих људи у нашем друштву и свести о значају заштите животне средине. Форме пиктограма у маниру шаблона за стенсил графите као препознатљивог вида ангажоване уличне уметности, указују на циљ фестивала да преко уметности у јавном простору покрене разговоре и деловање. Груписање појединаца или маргинализованих група у већу целину тј. кружни лого илуструје метод којим фестивал жели да постигне утицај на друштво и учини „видљивијим“ проблеме, као и начине решавања. Кружни облик потенцира снагу интегрисаних фрагмената, бивајући истовремено „облачић“ у коме слике уместо текста позивају грађане да се огласе и утичу на бољитак у својој средини.

### 1.3 Круг и дизајн за друштвено добро

Поједини предмети кружног облика (нпр. точак, котур, зупчаник, тањир) су основа графичких решења знакова, услед својих снажних симболичких конотација. Знак кампање *Црно на бело*<sup>1</sup> представља стилизован зупчаник, а циљ ове акције је био да мотивише и подстиче грађане да се кроз мреже подршке и конкретне акције сами боре против мобинга, корупције и других угрожавања права у сфери рада. Знаком у форми зупчаника се ствара јасна симболичка спона са радницима као покретачима промена и бољих услова рада. Кружни облик и црно-бели контрасни односи су чинили знак врло уочљивим, што је условила и стратегија саме акције. Пласирана баш „међу“ грађане – на аутобуским станицама, билбордима и плакатима на улици, намера је била да се привуче пажња људи приликом одласка на посао или на путу кући.



Сл.бр.4 Плакат кампање Црно на бело  
(дизајн Иво Матејин)

Визуелна симболика знака илуструје назив кампање, која даље упућује на слогане *Кажи и ти гласно* и *Заједно смо јачи*. У овом примеру „задатак“ круга није примарно везана за архетипска значења, већ је замисао била да упечатљивост знака и симболика зупчаника остварује јако енергетско и мотивационо дејство на посматрача.

#### 1.4 Поигравање естетским кодовима

Веб презентација дизајн студија *Метаклиника* (<http://www.metaklinika.com/o-nama/>) из Београда је добар пример споја дигиталне ере са древном идиограмском функцијом круга у изражавању различитих стања, процеса или ентитета. У презентацији је видљив израз дизајнера Лазара Бодроже који је у оквиру комерцијалног и приватног рада окупиран реинтерпретацијом и поигравањем естетским кодовима. Инспирисан естетиком тоталитарних друштава, која је артикулисана на јакој спреси религијско, магијско, окултне симболике, често примењује круг као оквир амблематских решења или централни симбол. Бодрожа такву естетику користи као средство којом испитује нашу митологију, историју и народна предања да би створио како каже: „крајње лично тумачење историјских чињеница чији је битан аспект јака естетизација.“

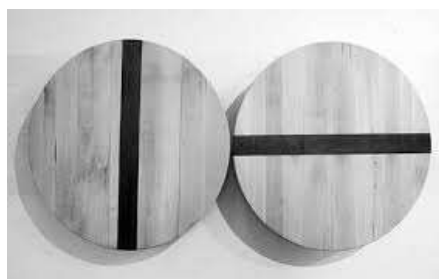
### 2.0. Круг – у савременој српској уметности

#### 2.1. Селман Тртовац – Круг и стање ума

Изложбе Селмана Тртовца *State of mind* (2008) и *Дијалектика* (2009) сажимају питања која ће овај уметник развијати у својим каснијим пројектима, а које се тичу испитивања физичког и менталног простора уметничког рада, као и промишљање појма *утопије* у оквирима уметничких стратегија. Централни мотиви оба пројекта били су *софре* – ниски округли дрвени столови који су служили за обедовање, а који су се попут слике одлагали на зид када се не користе. Заједнички садржалац ових радова, како наводи уметник је појам севдах тј. психолошко стање својствено балканским народима: „ Данас јесмо сутра ко зна где смо!“ Дијалектички односи приказани су цртежом ексцентрично/концентричног кретања сила или енергије, симболиком супротности сунца и месеца, или вертикалом и хоризонталом. (Сл.5) У делу *Расстављени крст* разрађује мотив апсолутне графичке и семиотичке супротности: круга (неба) и крста (тела) (Сл.6). Површина софре тако постаје материјални траг метафизичког простора/стања ума, оствареног током обедовања, када се преко „дијалога“ крајности и екстрема на тренутак досеже идеал (утопија) о равнотежи.



Сл.5 Изложба *State of mind*, 2008



Сл.6.Изложба *Дијалектика* (2009)

Испреплетаним асоцијацијама ови радови отварају низ естетских, психолошких и политичких питања о крајностима и сукобима карактеристичним за мултинационално балканско поднебље.

## 2.2. Ана Церовић – *Круг живота*

Кружна композиција је у континуитету присутна у уметности Ане Церовић већ скоро целу деценију. Полазиште за настанак радова није архетипска симболика круга, већ сам облик, материјалност и тактилно купљених употребних предмета: мушема, стољнака, тацни, салвета, налепница, перлица и сл. За разлику од бренданих симбола који иза улепшане стварности прикривају циљеве конзумеризма, уметница користи личну потрошачку страст као полазиште за уметничко стварање, пласирајући је без ироније, као реалност савременог живота.



Сл.7 Из циклуса *Моје Сунце*, 2011.

Мотив Сунца којем посвећује неколико циклуса, како наводи представља окоснице њеног живота: време, енергију потрошњу, радост, осећања. Следећи првенствено интуицију попут детета своју радост пред текстуром, сјајем, бојом и зрачењем различитих материјала, претаче у ритуал стрпљивог лепљења, стварајући колаже као „личне мандале“ којима суптилно изражава борбу са свакодневницом и њеним контрадикторностима. „У потрази за изгубљеном присношћу ауторка индиректно сугерише метод субверзије баналног конзумеризма као доминантне форме друштвеног деловања“ (Маја Ћирић)

Сунце уметница повезује и са стомаком, тј. са своје две трудноће које су свака за себе иницирале разраду ове теме. У последњем циклусу „*Радост*“ (2015.год.) кружна композиција није више стриктно геометризована, па облик и боја радова добијају органску димензију, као наговештај будуће форме тела. Начин како Ана примењује и развија „свој“ круг, открива уметничку методологију која полази од интуитивног трагања чија су инспирација сами предмети као и осећања покренута значајним личним доживљајима, крећући се према аналитичности и грађењу симболичких слика које структурира унутар савременог друштвеног контекста.

### 2.3. Адам Пантић – Квадратура круга

Композицију визуелно сценског дела уметника Адама Пантића *Мира и Миле vs. Samuel Beckett* чини инсталација кубичне форме унутар које су смештене кружне шине. Инсталација је рађена по мерама собе/шупе (3x3x2,20m) у којој су родитељи започели брачну заједницу и где је и сам уметник рођен. (Сл.8) Тиме ова композиција садржи мотиве архетипских слика целовитости: квадратуру круга и симбол куће (5). Шине су конструисане да би се по њима кретале лутке које представљају родитеље и њихов живот заробљен унутар „зачараног круга сопствених игара“ (А.Пантић). Наспрам концепта апсолута, у овој стилизованој „партији“ брачних партнера, конструисани простор постаје антитеза симболици квадратуре круга. Композиција није резултат намере аутора да се бави ироничном односом према форми идеалне хармоније, већ како напомиње, представља филозофску метафору „кавеза без решетке која говори о скучености унутар сопственог бића.“ (А.Пантић)



Међутим, по окончању ове аутобиографске социјалне драме, инсталација престаје да буде простор у којој се одвија радња дела и може се интерпретирати као уметничко опредмећење искуства целовитости – стања космичког, временског и психолошког реда. (5)

Сл. 8 Инсталација једночинке *Мира и Миле vs. Samuel Beckett* (2014)

## ЗАКЉУЧАК

Примерима дизајнерских радова у овом тексту предочене су вишеструке артикулације форме круга као резултат различитих повода и циљева одређеног знака или графичког решења. Кроз избор уметничких дела и форме круга у њима, сажето су представљене методологије уметничких пракси, као и различита психолошка, социолошка, политичка и друга питања које ова дела разматрају и покрећу. Коначно, рад тежи да подвуче значај проучавања контекста употребе и значења симбола као важног увида у развој савременог друштва.

## ЛИТЕРАТУРА

1. Fraim, J., *Battle od Symbols*, Daimon, Einsiedeln, (2003), p. 38
2. Liungman, G. C., *Symbols, Encyclopedia of Western Signs and Symbols*, HME Publishing, 2004, p. 523
3. Michell, J., *Sacred Geometry*, Thames and Hudson, London, (2009)
4. Trebješanin, Ž., *Rečnik Jungovih pojmova i simbola*, Hesperia edu i Zavod za udžbenike, Beograd, (2011), p.233, 235, 261

